

יראים להעיד עדות שקר, ועוד שני זוממי זוממין שאם יתחייב בעל דין על פי העדים, וישכיר עדי שקר להזים את העדים, ויכלו שנים אלו להזים את הזוממין, ובכך יתייראו להזים בשקר, הרי ביחד מאה וארביסר, ארבע עשרה.

ועוד שני גבאי צדקה הגובים מעות מבני העיר, ועוד שלשה המחלקים צדקה לעניי העיר, שהדין הוא שצדקה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה, הרי מאה ותשע עשרה, ועוד אחד שהוא רופא ואומן ולבלר ומלמד תינוקות.⁽¹⁸⁾

והניא, הרי שנינו בכרייתא: כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו — אין תלמיד חכם רשאי לדור בתוכה, ואלו הן: האחד, בית דין מכין ועונשין, השני, וקופה של צדקה נגבית בשנים, השלישי, ומתחלקת בשלשה, הרביעי, ובית הכנסת, החמישי, ובית המרחץ, השישי, ובית הכסא, השביעי, רופא למול תינוקות, השמיני, ואומן מקיז דם, התשיעי, ולבלבר כותב ספרים, העשירי, ומלמד תינוקות.

משום רבי עקיבא אמרו תלמידיו: אף אם אין בה מיני פירא פירות, אין תלמיד חכם רשאי לדור בה, מפני שמיני פירא מאירין את העינים.

הרי החשבון של מאה ועשרים בני העיר, שתהא ראויה לסנהדרין.

שנינו במשנתנו: רבי נחמיה אומר: מאתים ושלושים כנגד שרי עשרות.

בכרייתא שנינו דעה שלישית, והיא דעת רבי.

תניא שנינו בכרייתא: רבי אומר:

עיר שיש בה מאתים ושבעים ושבעה י"א-א תושבים, הרי היא ראויה לסנהדרין.

כי הוא סובר כרבי נחמיה. ומוסיף עליו עוד ארבעים ושבעה. וזאת, כדי שיוכלו להוסיף על הדיינין בעת שיתחלקו לשנים עשר מחייבין ואחד עשר מזכין. [שאז יוסיפו עליהם עוד שנים. ואם שנים אלו יחייבוהו, אזי יהיו ארבעה עשר מחייבין נגד אחד עשר מזכין, ויוכרע הדין לחיוב. ואם שנים אלו יזכוהו, הרי יהיו אז שלשה עשר מזכין נגד שנים עשר מחייבין, ויוכרע הדין לזכות. אבל אם שנים אלו, אחד מהן יחייב והשני יזכה, ולא תהיה הכרעה לחובה על פי שנים, ולא לזכות על פי אחד, יוסיפו עוד שנים, ואם שוב יתפלגו יוסיפו עוד שנים, ולא יותר מארבעים ושבעה, עד שיהיו ביחד עם הראשונים — שבעים, לפי שאין סנהדרין יותר משבעים. לכן מוסיף רבי על חשבון רבי נחמיה, עוד ארבעה ושבעה].

ומקשה הגמרא: והתניא, הרי שנינו בכרייתא אחרת: רבי אומר: מאתים ושבעים

אחרים בנוסף על הגובין, הרי יכולים הגבאים להוסיף אחד ולחלק. והתורת חיים מקשה עוד: שהרי המלמד תינוקות אסור לו להתעסק בעסק אחר.

18. כן פירש רש"י, אבל היד רמ"ה סובר שששה האחרים הם שלשה מחלקי צדקה, ועוד אחד טבח, ועוד אחד רופא, ועוד אחד. לבלר. ומקשה על פירוש רש"י למה צריכין מחלקים

ושמונה.

ומתוצת הגמרא: לא קשיא. אין סתירה בין שתי הברייתות. הא, הברייתא הראשונה, הסוברת שמוסיפים עוד ארבעים ושבעה, היא לדעת רבי יהודה, הסובר שסנהדרין היא של שבעים. ואילו הא, הברייתא ששנינו היא לדעת רבנן, הסוברים שסנהדרין היא של שבעים ואחד, ולכן מוסיף עוד ארבעים ושמונה.

ועתה מביאה הגמרא ברייתא המונה את השרים שמינה משה בעצת יתרו.

תנו רבנן: כתוב בתורה שיתרו יעץ למשה

”ושמת עליהם שרי אלפים, שרי מאות, שרי חמישים, ושרי עשרות”.

שרי אלפים, הם שר לכל אלף איש, וכיון שהיו בני ישראל שש מאות אלף רגלי, הרי היו שש מאות שרי אלפים.

שרי מאות היו ששת אלפים.

שרי חמישים היו שנים עשר אלף.

שרי עשרות היו ששת ריבוא ששים אלף.

נמצאו שהיו דיני ישראל ביחד, — שבעת ריבוא ושמונת אלפים ושש מאות.

הדרן עלך דיני ממונות

פרק כהן גדול

מתניתין

כהן גדול —

דן, מושיבין אותו כדיין בסנהדרין כדי לדרון אנשים אחרים, וכן הסנהדרין דנין אותו, על עבירה שעבר.

וכן אם יודע הכהן הגדול עדות לאחרים, הריהו מעיד בענינם, וכמו כן אחרים מעידין אותו, עליו.

כהן גדול חולץ את אשת אחיו, כשמת אחיו בלי בנים, כדי להתירה להנשא לשוק, וחולצין את אשתו אם הכהן גדול מת בלי בנים, הרי אחיו חולץ לאשתו, וכן מייבמין את אשתו.

אבל הוא, הכהן הגדול, אינו מייבם את אשת אחיו שנופלת אליו ליבום, מפני שהוא אסור באלמנה.

כתבה התורה בפרשת כהן גדול [ויקרא כא] "לאביו ולאמו לא יטמא, ומן המקדש לא יצא". ודורש רבי מאיר, שכוונת התורה היא לומר, "מקדושתו לא יצא", היינו, שיתרחק מן הכיעור, שלא יבוא לידי טומאה, ואף בהלווית אביו ואמו יעשה הרחקה וסייג כדי שלא יגע בטומאת מת. ואילו רבי יהודה

דורש את הכתוב "ומן המקדש לא יצא" שכהן גדול אינו מלווה בכלל את קרוביו שמתו. [ולפי מסקנת הגמרא, דרשות אלו הן אסמכתא בעלמא, והאיסור הוא חשש דרבנן, בין לרבי מאיר ובין לרבי יהודה.]

מת לו מת, אחד משבעה קרוביו, שהם: אביו, אמו, בנו, בתו, אחיו, אחותו ואשתו, אינו יוצא אחר המטה ללוותם כשאר אדם, אלא רק בהרחקה, שיוצא אחריהם באופן כזה: הן נכסין, נושאי המטה יוצאים ממבוי זה ונכנסין למבוי אחר, ואז הם מכוסים ממנו, שאין הוא יכול לראות אותם, ואז הוא נגלה במבוי זה שנושאי המטה כבר יצאו ממנו. הן נגלין והוא נכסה, כל זמן שנושאי המיטה נגלים במבוי, עליו להיות מכוסה מהם, ואינו נכנס אליו עד שיעברו ממנו למבוי אחר.

ובצורה זו, שיש לו סימני היכר במבואות העיר⁽¹⁾, הרי הוא יוצא עמהן עד פתח שער העיר. ומשם ואילך לא יצא, מפני שאין לו שם סימני היכר להרחקה. אלו הם דברי רבי מאיר.

רבי יהודה אומר: אינו יוצא מן המקדש, משום שנאמר "ומן המקדש לא יצא"⁽²⁾.

1. כן כתבו רבינו יונה, והרב ברטנורא.

2. וכתב הרמב"ם (פ"ה מהלכות כלי המקדש הלכה ה'): "מת לו מת אינו יוצא אחריו, ואינו יוצא מפתח ביתו או מן המקדש, וכל העם באים

לנחמו לבית".

ומבאר הכסף משנה: דהרמב"ם סובר שאף רבי יהודה מודה שהפסוק "ומן המקדש לא יצא", היינו שלא יצא מקדושתו [ומותר לו לילך לביתו כמו שכתב בעצמו בהלכה ז': "ותפארתו

אותה בישיבה על הארץ כמנהג אבלים. אבל כהן גדול אינו יושב על הארץ, משום כבודו, אלא ידידיו בעלי הסעודה יושבין על הארץ, להראות שמצטערין עם צערו ומתאבלין עם אבלו, והוא מיסב בכבוד על הספסל.

וכשמברין אותו סעודת הבראה — כל העם הבאים לנחמו, מסובין על הארץ, והוא מיסב על הספסל.

ועתה ממשיכה המשנה בדיני מלך ומשפט המלוכה עד סוף הפרק.

המלך —

לא דן, אין מושיבים אותו בסנהדרין לדון אחרים, ולא דנין אותו אין הסנהדרין דנים אותו.

לא מעיד את אחרים, ולא מעידין אותו.

וכן לא חולץ לאשת אחיו, משום שגנאי היא לו לבוא לבית דין ותהא אשת אחיו רוקקת לפניו. **ולא חולצין את אשתו**, כשהמלך מת בלי בנים, אין אחיו של המלך מוציאים את אשתו בחליצה, כיון שאין הם מייבמים את אשתו, לפי שאין נושאים אלמנתו של מלך, ולכן גם אין אחיו של המלך חולצים לאשתו.

דין זה אמור בשבעה קרוביו של הכהן הגדול, לפי שיש חשש כי מרוב מרירותו על מותם הוא יבא ליגע במת. אבל יוצא הוא אחר מיטת אחרים שאינם קרוביו.

בזמן המשנה, נהגו מנהג אבלות בעת שחזרו מקבורת המת, שהיו העם עוברים על פני האבלים, שעמדו, וקיבלו דברי תנחומים. ובאה המשנה לומר, שהכהן הגדול אינו הולך בערוביבא עם כל העם כדי לנחם את האבלים, אלא הולך בצורה מכובדת.

וכשהוא מנחם את אחרים, דרך מנהג כל העם, עוברין בזה אחר זה, כדי לומר לאבל דברי ניחומים. ואילו הכהן הגדול, הממונה, סגן הכהנים, היה ממצעו בינו לבין העם. הממונה היה הולך בימינו והעם בשמאלו, והוא באמצע.

וכשהוא מתנחם מאחרים, כשמת לו מת, ובאים העם לביתו ועושים שורה לנחמו, כל העם אומרים לו: "אנו כפרתך", בנו תתכפר אתה. כלומר, מי יתן שנהיה אנחנו במקומך, לכל הראוי לבא עליך. והוא אומר להן: "תתברכו מן השמים".

אבל, אסור לו לאכול סעודה ראשונה של אבילותו משלו, ושכיניו ומיודעיו מביאין לו אוכל, וזו נקראת סעודת הבראה, ואוכלין

אסמכתא בעלמא, שהם [החכמים] גזרו לכהן גדול שלא יבא אחר מטת מתו כלל, שמא יטמא בהיותו נבהל על מתו, ולרום מעמדו לא ימנעוהו העומדים לפניו. וגם כי טומאתו הוא הפסד גדול שהוא המכפר על כל ישראל, והכל גזירה מדבריהם, וסמכו אותה למקרא הזה: "ועיין בפרוש הרמב"ן על התורה.

וכבודו שיהיה יושב במקדש כל היום, ולא יצא אלא לביתו בלבד בלילה או שעה או שתיים ביום" [אלא שרבי יהודה חושש שמרוב מרירותו יבוא ליגע, ומה שדורש מן הפסוק הוא רק אסמכתא בעלמא, ולכן כותב: מפתח ביתו או מן המקדש.

וכן כתב הרמב"ן בספר המצוות: "אינו אלא

לא מייבם את אשת אחיו, לפי שגנאי הוא לו לקום על שם אחיו, (3) ולא מייבמין לאשתו, כמבואר, שאין נושאים אלמנתו של מלך.

רבי יהודה אומר: אם רצה המלך למחול על כבודו לחלוץ או לייבם — זכור לטוב, על שמחל על כבודו כדי לקיים מצות יבום או חליצה.

אמרו לו חכמים לרבי יהודה: אין שומעין לו אין מסכימים לו, משום ש"מלך שמחל על כבודו — אין כבודו מחול".

ואין נושאים אלמנתו של המלך, או גרושתו.

רבי יהודה אומר: הדיוט אינו נושא אלמנתו של מלך, אבל נושא המלך אלמנתו של מלך. שכן מצינו בדרה, שנשא את אלמנתו של שאול, שנאמר [שמואל ב יב, שאמר נתן הנביא לדוד] "כה אמר ה' אלהי ישראל, אנכי משחתוך למלך על ישראל, ואתנה לך את בית אדוניך, ואת נשי אדוניך בחיקך". הרי שהותר למלך לשאת את אלמנתו של מלך אחר.

ובגמרא יבואר מה ענו חכמים לראיית רבי יהודה.

גמרא

שנינו במשנתנו: בהן גדול דין.

ומקשה הגמרא: פשיטא? מה חידוש יש בכך, וכי למה יעלה על הדעת שהכהן הגדול אינו דן.

ומתרצת הגמרא: אכן אין חידוש בדבר זה, אלא החידוש הוא בהמשך המשנה, האומרת "דנין אותו", ואת זה איצטריכא ליה, הוצרך התנא להשמיענו, כי היה עולה על הדעת לומר שיש להמנע מלדון אותו משום הזלזול בכבודו, כאשר הוא מובא לדין לפני בית דין.

ומקשה הגמרא: הא, הרי דין זה שדנים אותו, נמי פשיטא הוא! שהרי אי לא דיינינן ליה, אם אין דנים אותו, איחזי היכי דיינין? איך יכול הוא לדון את אחרים אם הוא עצמו אין דנים אותו, והרי כתיב [צפניה ב] "התקוששו וקושיו", חפשו מעשיכם, כמו שקוששים קש, ואחר כך חפשו מעשי אחרים. ואמר ריש לקיש: קשט עצמך תחילה, ואחר כך קשט אחרים.

ואם כן, אם אין דנים אותו, האיך הוא ידון אחרים?

ומתרצת הגמרא: אלא, לכן משמיעה לנו המשנה שכהן גדול דן ודנים אותו, כי איידי אגב דקא בעי למיתני בהמשך המשנה, מלך לא דן ולא דנין אותו, לכן תנא נמי: בהן

ליבום. וכן כתב הרב ברטנורא.

והקשה התוס' יו"ט: שלא מצינו "כל שאינה עולה לחליצה אינה עולה ליבום" אלא "כל שאינה עולה ליבום אינה עולה לחליצה". עיין יבמות (כ א) ושם מבואר.

3. רש"י וכן כתב היד רמ"ה. והמאירי ביאור שגנאי הוא לו להיות טפל לאחיו. אבל הרמב"ם כותב (פ"ב מהל' מלכים הלכה ג'): דכיון שאינה חולצת משום גנאי, לכן אינה מתייבמת, דכל שאינה עולה לחליצה אינה עולה

היה עולה על הדעת, שכהן גדול אינו גולה, כיון ששנינו כהן גדול שהרג, אינו יוצא מעיר מקלט לעולם, וכמו שיבואר, לכן יתכן שגם לא יגלה לשם.

סלקא דעתך אמינא, הייתי מעלה בדעתי, ואומר: **הואיל וכתוב** בפרשת רוצח נפש בשגגה **"וישב בה עד מות הכהן הגדול"**, לכן, **אימא**, יש לומר: **כל דאית ליה תקנתא בחזרה**, סתם רוצח שיש לו תקנה לצאת מעיר מקלט במיתת כהן גדול — **ליגלי** הריהו לכתחילה גולה. אבל **דלית ליה תקנתא בחזרה**, מי שאין לו תקנה לצאת משם, והוא הכהן הגדול, **לא ליגלי**, לא יגלה לכתחילה, כי הרי הגבילה התורה: עד מות הכהן הגדול.

עתה מביאה הגמרא את הדין שכהן גדול שהרג בשגגה וגלה אין לו תקנה לצאת מעיר מקלט:

דהרי **תנן** שנינו במשנתנו:

ההורג בשגגה את הכהן גדול, או כהן גדול יח-ב **שהרג את הנפש בשגגה**, בשני האופנים האלו — **אינו יוצא משם לעולם**. והטעם, משום שאמרה תורה "עד מות הכהן", בה"א הידיעה, היינו הכהן גדול המכהן בשעת ניסתו לעיר מקלט, וכיון שאין כהן [אם לא נתמנה כהן גדול אחר עד שעת גלותו], אינו יוצא במיתת כהן גדול שהתמנה אחר כך, בעת ישיבתו בגלות.

ולכן, **אימא** יתכן לומר: **לא ליגלי**

גדול דין ודנין. לומר, ששונה דין כהן גדול מדין מלך.

עוד מתרצת הגמרא, שהמשנה באה להשמיענו שאם עבר על "לא תעשה", דהיינו על עבירה שחייבים עליה מלקות, הריהו נידון בשלשה⁽⁴⁾, כשאר אדם. ויש בזה חידוש — כמו שיבואר.

ואי בעית אימא, הא, דין זה **קמשמע לן**, באה המשנה להשמיענו, **בדתניא: כהן גדול שהרג את הנפש, אם הרג במזיד — נהרג בשוגג** — גולה לעיר מקלט. **ועובר על מצות עשה ועל לא תעשה** [הגמרא תבאר]. **והרי הוא כחידוש לכל דבריו**.

ועתה מבארת הגמרא את דברי הברייתא, וכן את החידוש בדברי המשנה ש"דנים אותו".

שנינו בברייתא **"במזיד נהרג"**.

ומקשה הגמרא: **פשיטא**, מה החידוש בדבר?

ומתרצת הגמרא: **אכן אין בו חידוש**, אלא את הדין **שבשוגג גולה, איצטריכא ליה**, הוצרך להשמיענו, ואגב דין שוגג — שנה דין מזיד.

ומקשה הגמרא: **הא**, בשוגג גולה **נמי פשיטא**, ומה החידוש בדבר?

ומתרצת הגמרא: זה אינו פשיטא, כי **איצטריך**, הוצרך התנא להשמיענו זאת, כי

שנידון מלקות על עשה ולא תעשה בשלשה דינים.

4. כן כתב היד רמ"ה. והר"ן כתב שבא להשמיענו גם את הדין של שוגג גולה וגם